

Nr. 13 – oktober 2001

* *Stichting Heemkunde Heer* *

't Äörke is een uitgave onder verantwoordelijkheid van:
Stichting Heemkunde Heer.

Registratie-nummer K.v.K.: 14.058.332
Postbank 807 33 90 Bankrek.: 89.66.34.248 (SNS)

Bestuur der Stichting:

Voorzitter: W. Eggen tel. 043 - 361 24 05
Secretaris: P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
Penningmeester: G. Kickken tel. 043 - 362 34 89

Redactie 't Äörke:

G. Eggen tel. 043 - 356 07 21
P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
G. Wijts tel. 043 - 361 12 24

Redactie-adres: Hoogveerlinxstraat 113, 6211 AP Maastricht.

't Äörke verschijnt 4 x per jaar, en wel in de maanden januari,
april, juli en oktober.

Abonnementen:

f. 20,— per jaar bij vooruitbetaling te voldoen.

Losse nummers - voor zover beschikbaar - f. 6,—

N.B. Bij verzending per post wordt de prijs verhoogd met portokosten, afhankelijk
van bestemming.

*Aan publicaties in 't Äörke, zoals hierboven omschreven, wordt uiterst zorgvuldig
aandacht besteed. De Stichting Heemkunde Heer, en/of individuele bestuursleden
der Stichting, en/of de redactie, en/of individuele leden der redactie, en/of individu-
ele publicisten van deze uitgave kan (kunnen) nimmer aansprakelijk gesteld worden
voor eventuele onjuistheden of omissies en de gevolgen daarvan.*

~ ISSN 1388 - 8471 ~

Inhoud:

Pag. Onderwerp:

- 1 Inhoudsopgave.
- 2 Van de redactie.
- 3 Straatnamen in Tweede Wereldoorlog.
- 5 Voetbalvereniging Scharn 1951 - 2001.
- 8 Buitengewoon concert.
- 9 Heer (Her) op kaart uit 1573.
- 10 Inwonerslijst 1796. - *deel 9* -
- 15 Een stukje oud Heer.
- 23 De slachters vader en zoon Houben.
- 24 Foto Dorpstraat, behorend bij "Een stukje oud Heer".
- 25 Awwejaorsjaovond - van aajd op nuij.
- 27 J.M. van de Venne.
- 29 Schepenbank Heer.
- 34 Grafsteen van gerechtsbode Jan Waelbots.
- 36 Correcties en aanvullingen.

Van de redactie.

Dit is het laatste nummer van deze jaargang 2001, een jaar waarin we herhaaldelijk te laat waren met het verschijnen van 't Aörke. Voor het komen jaar 2002 heeft de redactie voorbereidingen getroffen, zodat u ons tijdschrift op tijd in de bus zult vinden.

In dit nummer starten wij met een artikelreeks waarin het boek "Geschiedenis van Heer" uit 1957 van de hand van J.M. van de Venne aan de lezer wordt gepresenteerd in een bewerkte en samengevatte vorm. Het blijkt dat veel over het boek gesproken wordt, maar dat slechts weinig personen in Heer het ook daadwerkelijk bezitten. De redactie hoopt in deze vorm het boek voor onze abonnees toegankelijker te maken.

Als vanouds treft u in dit nummer een artikel van Ger Wijts in Heerder dialect aan. Ook de inwonerslijst uit 1796 en de wandeling door de Dorpstraat worden voortgezet. Verder besteden we aandacht aan enkele heuglijke gebeurtenissen in Heer en Scharn het afgelopen jaar: Koninklijke Harmonie 150 jaar en Voetbalclub Scharn 50 jaar.

Ook een heemkundevereniging ontkomt niet aan de toekomst. De Euro doet ook voor ons per 1 januari 2002 zijn intrede. Dit betekent dat met ingang van het nieuwe jaar nieuwe bedrag gaan gelden voor abonnementen en losse nummers. Uw abonnement kost vanaf 2002 € 9,50, losse nummers gaan vanaf 2002 € 2,70 kosten.

Tot slot wensen wij iedereen een gelukkige Kerstmis en een Zalig Nieuwjaar.

Straatnamen in Tweede Wereldoorlog.

(Ger Wijts)

Op last van de Duitse bezetter, 1940/1945, moesten straten met namen van leden van het Koninklijk Huis of die daarmee relatie hadden, van naam veranderen. Dat gebeurde onder het burgemeesterschap van Ró-sener Manz bij besluit van 24 februari 1942. Een bekendmaking daarvan werd gepubliceerd in o.m. de Geulbode van 11 april 1942.

De namen dienden veranderd te worden in "nationale" namen of namen die herinnerden aan nationale historische gebeurtenissen in de strijd tegen de toenmalige Duitse vijand Groot-Brittannië.

De Wilhelminastraat moest M.A. de Ruyterstraat gaan heten naar Michiel Adriaanszn de Ruyter, de Nederlandse zeeheld die op 29 april 1676 sneuvelde bij Syracuse (Sicilië).

Eveneens onder druk van de bezetter werd de Julianastraat M.H. Trompstraat, genoemd naar een andere Nederlandse zeeheld, Maarten Harpertszn Tromp (Bestevaer genoemd) die op 10 augustus 1653 voor onze kust, in de zeeslag tegen de Engelsen bij Ter Heyde aan Zee sneuvelde.

Ook de 7 januaristraat, die de trouwdag (in 1937) aangeeft van Prinses Juliana en Prins van Lippe Biesterfeld moest haar naam afstaan ten gunste van (Witte) Cornelius de With. Cornelius de With was een Nederlandse zeeofficier die op 8 november 1659 in de Sont (Denemarken) sneuvelde.

De Bernhardstraat kreeg de naam van de oud-Burgemeester (1917-1941) van Heer Mr. Adr. Thomassen die tijdens de bezetting (na Heer) in Kerkrade burgemeester werd.

De Bernhardstraat werd bij besluit van B. en W. van de gemeente Heer reeds in 1944 weer in zijn oude luister hersteld.

Bij het openbaar maken daarvan, werden de bewoners van die straat

verzocht de straatnaam Burg. Thomassen te laten verbeteren in Bernhardstraat vóór 1 december 1944. Er werd dus haast gemaakt om de ongewenste Duitse invloeden op het Nederlandse bestuur ongedaan te maken.

Men mag aannemen dat op dezelfde datum de onderstaande straatnamen, genoemde naar leden van het Koninklijk Huis weer in ere hersteld zijn.

Deze genoemde straten, met uitzondering van de Bernhardstraat hebben echter hun naam weer opnieuw verloren. Niet door invloed van een buitenlandse mogendheid maar als uitvloeisel van de annexatie van de gemeente Heer door Maastricht.

Wilhelminastraat vervangen door Secr. Waberstraat;
Julianastraat vervangen door Secr. Wijnandsstraat;
Beatrixstraat vervangen door Mgr. Soudantstraat;
Berhardstraat vervangen door Bernhardlaan.

De Emmastraat, genoemde naar de Koningin regentes tussen 1890 en 1898, veranderde tijdens de Duitse bezetting niet van naam. Maar ook deze straat werd na de annexatie omgedoopt tot Gerechtigheidslaan. Alle bovenstaande straten straten liggen (lagen) in het dorpsdeel Scharn.

In de Tweede Wereldoorlog was alles nep. De koffie, de straatnamen, het geld enz. Herinnert u zich dit tientje uit 1943 nog?

Voetbalvereniging Scharn 1951 - 2001

(Piet Wetzels)

Afgelopen voorjaar vierde Voetbalvereniging Scharn haar 50-jarig bestaan. Naast een groots opgezet feest rond Hemelvaart bracht de vereniging ter gelegenheid van dit jubileum ook een boek uit met de titel "V.V. Scharn 50 jaar". Auteurs zijn oud-voorzitter Giel Bemelmans en oud-hoofdjeugdleider Ton Vernooij.

In het boek besteden zij natuurlijk veel aandacht aan de historie van V.V. Scharn.

Voortgekomen uit een aantal voetballende jongens uit Scharn kreeg het kleine clubje dat op 21 januari 1951 opgericht werd met 30 leden als eerste terrein een wei toegewezen van de gemeente Heer onder aan de Keerderstraat, nu Laan in den Drink. Nadat de club in 1952 toegelaten was door de KNVB, kon het competitievoetbal beginnen. Pas in 1954 kon men beschikken over een eigen kleedlokaal, gebouwd door de eigen leden. Opvallend is dat de leden van de club vanaf dat moment bijna altijd zelf de handen uit de mouwen hebben gestoken bij het opbouwen van de accommodatie. Of het nu het egaliseren van het trainingsveld was, het plaatsen van trainingslichten of het bouwen van een kantine, steeds waren de leden bereid mee te helpen. Een goed teken voor elke club.

Langzaam groeide de vereniging in de jaren '60 in de "Kojl" aan de Laan in den Drink uit tot een club met meerdere elftallen. Vanzelfsprekend werd dat ene speelveld te klein. Na uitgebreide onderhandelingen met de gemeente Heer kreeg de uit zijn jasje gegroeide vereniging in september 1967 de beschikking over een speelveld (met zelfgebouwde accommodatie) aan de Akersteenweg. Als beloning werd het eerste elftal kampioen en promoveerde V.V. Scharn naar de vierde klasse van de KNVB. Ondanks de annexatie waardoor de korte lijnen en goede contacten met de gemeente Heer verloren gingen, groeide de vereniging op sportief gebied en qua ledenaantal nog steeds, en in 1970 kon een begin gemaakt worden met de aanleg van een nieuw speelveld en kleedlokaal aan de Oude Molenweg. Nadat men in 1984 gepromoveerd was

naar de derde klasse KNVB volgde een periode van betrekkelijke rust op sportief gebied. De aanwas van leden nam nog steeds toe: zo speelde men in 1985 met 8 senioren elftallen. Opvallend was de toename bij de junioren in de jaren '90: het gevolg van een weloverwogen keuze van de club voor het jeugdvoetbal.

Wederom bleek de accommodatie te klein. De bouw van een jeugdhome en twee nieuw kleedlokalen aan de Oude Molenweg waren hoogst noodzakelijk. In 1994 volgde de realisatie. Op sportief gebied volgden in deze jaren voor het eerste elftal degradatie en promotie elkaar op. Momenteel speelt Scharm I in de derde klasse van de KNVB.

*Het kampioensteam van het seizoen 1962/1963.
Op de achtergrond het toenmalige kleedlokaal.*

In het jubileumboek hebben de schrijvers een zeer groot deel ingeruimd voor de afdeling Jeugd. Na lezing blijkt dit ook terecht. De jeugdafdeling - en nu wil ik de senioren niet te kort doen - is de trots van V.V. Scharm. De huidige jeugdafdeling is in 1961 met 1 (één) elftal begonnen. In 1994 waren er reeds 14 jeugdteams. Hiermee is zij de

grootste voetbalvereniging van Maastricht en verre omstreken. Met een tekst waarin prachtige anekdotes afgewisseld worden met educatieve inzichten probeert de schrijver Ton Vernooij uit te leggen wat hieraan ten grondslag heeft gelegen. Hierbij schuwt hij niet de problemen aan te geven die zich voordoen bij een voetbalclub met een sterk groeiende afdeling junioren. Natuurlijk vertelt hij ook welke kansen zij kregen en hoe ze oplossingen bedachten.

Anno 2001 staat V.V. Scharm voor een grote verandering: de realisering van de plannen voor een geheel nieuw sportcomplex met minimaal vijf speelvelden bij Huize St. Joseph in het zogenaamde Terraspark komt naderbij. Aan de ene kant blijkt uit "V.V. Scharm 50 jaar" dat de vereniging hier reikhalzend naar uitkijkt. Aan de andere kant spreekt uit het boek ook een zeker onzekerheid over wat de verhuizing in de toekomst voor de club zal betekenen.

Voor de liefhebber is het boek nog in beperkte mate te verkrijgen bij het bestuur van de Voetbalvereniging Scharm.

Bij het schrijven van dit artikel heb ik gebruik gemaakt van de uitgave V.V. Scharm 50 jaar; Ons Weekblad, april - mei 2001; de website www.scharm.nl.

De afbeeldingen komen uit bovengenoemd werk.

*Voor zover bekend
het eerste jeugdteam
van Scharm dat
ooit competitie
heeft gespeeld.*

*Scharm B 1
circa 1957.*

GEMEENTE HEER.
BUITENGEWOON CONCERT
 met
TONGEELUITVOERINGEN
 bij gelegenheid van de feestelijke opening van de
 NIEUWE CONCERTZAAL
 op Zondag 4 Februari 1906
 ten 8 uur nam.
 te geven door de
HARMONIE VAN HEER
 onder directie van den Heer G. F. DE PAUW,
 met de zeer gewillende medewerking der
 Vereeniging
CONCERT-TOEGANGERS
 te MAASTRICHT.

PROGRAMMA:
 Harmonie, Les Regiment de Mouses et Mouses,
 Pas redoublé HAUBAL.
 "Souvenir de Carnaval" U. F. DE PAUW.
 "Mélange sur l'opéra "Le
 Tour du monde" H. WAGNER.
HET "ONZE VADER"
 Drama in den hoedanig naar het Fransch van
 FRANÇOIS CUPPÉE.
 Rolverdeling: Mevrouw. B. KOOPS,
 de Heer P. STIJNS.
 Hoop Moral.
 Een pastoor.
 Jacques Leroux, vaderman der
 commies " A. SCHENK.
 Een officier " W. JANSSENS.
 Zelle, dienstmeid bij Rose, Madame M. LINDEMAN
 Eene buurvrouw. Mevrouw. E. JANSSEN.
 Soldaten, enz.
 Het stuk speelt te Maastricht in Mei 1871.

PRIMA DONNA
 Dilettante in 3 acte, naar 1 Vlaamsch door
 WILHELM JANSSENS.
 Rolverdeling.
 Theus de Gruijter, Meester Scheurmeester
 den Heer A. KOOPS.
 Theus, zijn vrouw. Madame M. LINDEMAN
 Celia, den dochter. Mevrouw. B. KOOPS.
 Piz van Zeunerv, broer van Theus.
 den Heer A. NIELISSEN.
 Drie vrienden.
 Vrees / knochten van Theus " H. VEENHOF.
 Prens " " T. ANDRY.
 Pluik, herjonge " A. KOOPS Junior.
 Mouselmans, Professor in 't Declin.
 M. SCHEFFER.
 Mousen.
 Bastiaens, Professor in Meziek. " Chr. DAFMEN.
 Boudeloo, Francheman " W. JANSSENS.
 Knecht, Schouwmeester, enz.
 Het stuk speelt in Maastricht, de 1e akt in de Eerste
 straatloot, de 2e en 3e akt in de Grote Steen.
PATZJE NA DE EERSTE AKTE VAN
PRIMA DONNA

PRIJZEN DER PLAATSEN: 1e rang 50 cent, 2e
 rang 30 cent, gewonevrije plaatsen 1e rang 25
 cent voor dames, 30 cent voor niet-beiden.
 Kaarten voor deze plaatsen zijn te bekomen tot
 zaterdag 3 Februari 1906, bij het bestuur der Har-
 monie.
 Kinderen beneden 10 jaar worden niet toegelaten.
 In de zaal mag niet gerookt worden. 1906

Buitengewoon Concert.
(Wiel Eggen)

In de "Limburger Koerier" van zaterdag 27 januari 1906 verscheen de hiernaast overgenomen advertentie. (Overigens met excuses voor de slechte kwaliteit van de reproductie.)

Het was de aankondiging van de opening van de nieuwe concertzaal van de Harmonie van Heer op zondag 4 februari 1906.

Na het optreden van de harmonie stonden een tweetal toneelstukken op het programma. Een drama "naar (in?) het Fransch" (!) en een blijspel "nao 't Vlaamsch". De toneelstukken werden opgevoerd door verenigingen van buiten de gemeente.

De harmonie werd opgericht in 1851 en vierde onlangs haar 150 jarig bestaan. De in de advertentie aangekondigde opening van de concertzaal was en is ongetwijfeld een van de hoogtepunten van de jubilerende vereniging.

Wellicht ten overvloede: het gaat hier om de nog steeds bestaende - in de volksmond genoemde - "Awwie Hermeniezaal" aan de Burg. Cortenstraat.

Hiernaast ziet u een reproductie van een kaart, die dateert uit het jaar 1573, getekend door ene Chr. Sgroten. Voor welk doeleinde deze kaart werd getekend is ons niet bekend.

Doorgaande wegen staan niet ingetekend. Bij elk dorp of gehucht wordt een tekening gemaakt van de plaatselijke kerk en/of een ander belangrijk bouwwerk. De Maas en haar zijriviertjes zijn ook nauwelijks ingetekend. Vrijwel alle plaatsnamen op deze kaart worden anders geschreven dan wij nu gewend zijn. Heer was bijvoorbeeld Her.

Inwonerslijst 1796 - deel 9 -
(Ger Eggen)

De (volg)nummers 101 t/m 109 hebben betrekking op de inwoners van "Op de Was". Algemeen wordt aangenomen dat het straat(je) zijn naam dankt aan de plek tot waar het Maaswater "waste".

Het wassende water van de Maas is tot in de 20e eeuw een regelmatig terugkerende plaag geweest voor geheel Heer.

Met uitzondering van "Op den Demert" (Demertstraat) vond woningbouw dan ook alleen maar plaats in "veilige" straten, zoals van zuid naar noord gezien: "In de Barakken" (Haspengouw), Op de Was, Onder de Kerk, Klinkenberg en de hoger gelegen gedeelten. Een denkbeeldige rij van witte huisjes.

Tegenover Op de Was begon het "broek" (drassig land), later gemeentebroek. Het broek werd doorkruist door het Langwater en "t Vloot". Op het (gemeente)broek werd het vee gehoed van de keuters, kleine boeren met slechts een of enkele stuks vee. Het vee werd 's morgens met getoeter door de herder verzameld en tegen de avond weer teruggebracht.

Hieronder een foto van een schaapherder op het drassige broek.

't Äörke no. 13 - pagina 10

101 wed mathias Carley 48 keuter op den was
Catharina Carley 22 dochter
mathias Carley 27 zoon
arnoldus Carley 24 zoon
joannes Carley 12 zoon
elizabeth Carley . . . dochter . . .
gertruidis Carley . . . dochter . . .
maria Carley . . . dochter . . .

(Volgnr. 101):
Weduwe
Mathias
Carley, 48
jaar en kin-
deren.

Deze Math. Carley was begraven te Heer op 18-5-1794. Zijn vrouw was Gertruidis Mulders. Beiden waren van buiten Heer. Alleen de laatste vier kinderen zijn in Heer gedoopt. Slechts 1 generatie Carley in Heer.

102 wed matthijs
landerloo 60 keuter
charabell landerloo 20 dochter
henricus landerloo 15 zoon
petrus landerloo 12 zoon

(102) Martinus Landerloo werd ged. te Heer op 12-3-1718 en er begraven op 16-10-1795.

Zijn echtgenote was Maria Duckers. Zijn eerste vrouw was Agnes Jongen (* Heer 30-12-1723 † Heer 27-1-1771). Er hebben in Heer drie generaties Landerloo gewoond. (1) Landerloo-Mertens (2) Landerloo-Jongen resp. Duckers) en (3) Landerloo-Vliex. Deze laatste generatie is de dan 16 jarig Henricus, gedoopt te Heer op 24-1-1779 die later zal trouwen met Joanna Maria Vliex. Uit dat huwelijk zijn o.a. 8 dochters geboren. Belangrijk dus voor genealogie Heer. Dochters in de loop van de 19e eeuw gehuwd met N. Bessems (Heugem), A. Geelen, Petrus Heuts, J. Kicken en J.H. Rompelberg, allen in Heer.

103 Theodorus Smeets 46 keuter
franciscus Smeets 14 zoon

(103) Smeets Theodorus en zoon Franciscus zijn van elders.

104 Sebastianus Steijs 48 keuter
maria michels 23 zyn vrouw
maria Steijs 20 dochter
barbara Steijs . . . dochter . . .
Catharina Steijs . . . dochter . . .
anna Steijs . . . dochter . . .

(104) Ook deze Sebastianus Steijs was van elders. Zijn vrouw was niet Maria maar Christina Miggels of Michels gedoopt in Heer (1767).

105 Lambertus vander
 Weijden . . . . . 93 keubler
 Elizabeth van Sint
 Fijt 41
 Hierabeth van den 22 keubler
 Dreesens . . . . . 22 keubler

(105) en (106).
 Over de families Van der
 Weijden-van Sint Fijt en
 Dreesens-van der Weijde
 konden is ons weinig

106 Wilhelmina vander
 Weijden . . . . . 32 keubler
 Catharina vander
 Weijden . . . . . 29 keubler

107 Joannes Berchems
 Catharina Berchems
 Gerardus Berchems
 Godefridus Berchems
 Elizabeth Berchems
 Joannes Bergmans

(107) Vrijwel zeker gaat het
 het hier om Joannes Ber-
 chems (* Heer 5-1-1751)
 gehuwd met Maria Cathari-
 na Duplessis.

De familienaam Berchems komt in Heer voor vanaf de aanleg van
 Doop- Trouw- en Begrafenisregisters (DTB) (midden 17e eeuw) en
 mogelijk eerder. De naam sterft midden 19e eeuw in Heer uit.

"Kiekje" van een ge-
 deelte van Op de Was
 genomen vanaf de
 huidige Bronweg.
 De datum van opna-
 me van deze foto is
 niet bekend, maar het
 moet zijn ergens in
 de eerste helft van de
 20 eeuw.
 De "gats" naar de
 Kruisstraat is ver-
 scholen achter de
 struiken.

108 Margaretha Um-
 mels
 Elizabeth vander
 Weijden 70 keubler
 Catharina vander
 Weijden 22 keubler

(108) Margaretha Um-
 mels, weduwe van Joan-
 nes Lenssen ??

Ook de naam Lenssen, in al zijn variaties is in Heer voorgekomen van-
 af de DTB-registers, maar ook al daarvoor. Ene Peter Lenssens was in
 1556 gerechtsbode en ene Nelis Lenssen idem dito in 1581. De op deze
 inwonerslijst genoteerde familie is de laatste in een lange reeks.

109 Petrus Kicken
 Catharina Kicken
 Petrus Kicken

(109) De weduwe van
 Petrus Kicken is Mech-
 tildis Coninx.

Petrus Kicken werd gedoopt te Heer op 1-6-1724 en werd er begraven
 op 1-5-1795, zoon van Wijnandus Kicken en Maria Peters.
 De oudste zoon van Petrus (Godefridus) gedoopt te Heer op 11 juli
 1761 en (kennelijk) overleden vóór 1796, stond genoteerd onder volg-
 nr. 46. (Zie 't Aörke no. 4, pagina 16)

Naar aanleiding van deze Petrus Kicken een korte toelichting bij de fa-
 milie naam Kicken:

Bij de aanleg van de DTB-registers waren er 6 à 7 families Kicken in
 Heer en Scharn. Of en hoe deze aan elkaar verwant waren is nog niet
 verder uitgezocht.

De voor Heer belangrijkste takken waren:

Kicken-van Scharn (tak is in tweede helft van de 18e eeuw in Heer
 uitgestorven).

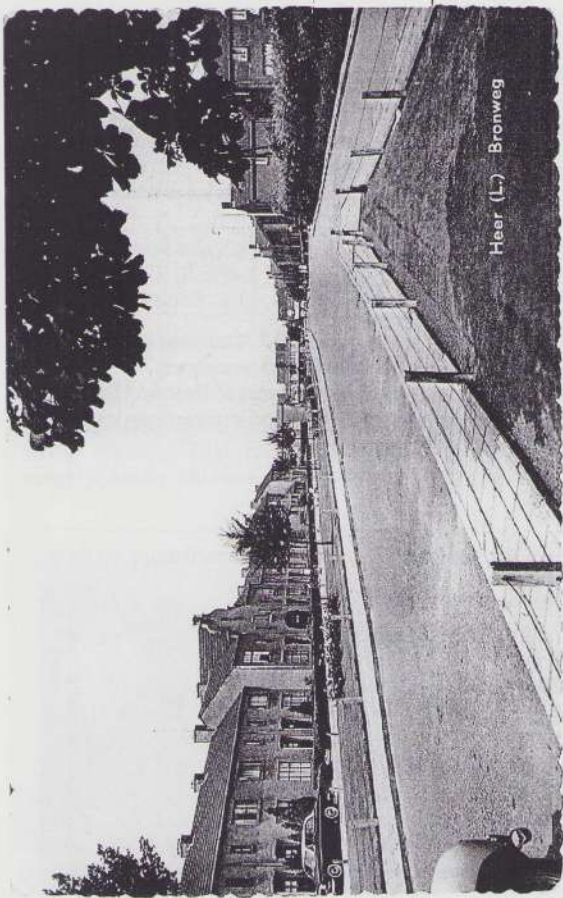
Kicken-Kikken, waarvan de hierboven vermelde Petrus Kicken een
 afstammeling was. Deze tak sterft in Heer uit begin 19e eeuw.

Kicken, Joannes gehuwd met **Onsel Maria**.

Dit is wat Heer en Scharn betreft de belangrijkste tak.

Er wonen tot op heden nog diverse nakomelingen in Heer en Scharn.

Heer(L.) Bronweg. (Een ansichkaart uit ± 1955, destijds verkocht door Bazar Smeets, Dorpstraat). Ongeveer de plaats waar vroeger 't (gemeente)broek lag. En de naamgever van ons periodiek 't Äörke. Waar water was zaten ook kikkers, "kwakkers" in het Heers, vandaar de naam "Kwakkerteweg". Het straatje uiterst rechts (struiken) is het begin van Op de Was.

**Een stukje Oud Heer
De Dorpstraat vanaf het Patronaat
tot aan de Steegstraat (deel 2)**
(Wiel Eggen)

Onze tocht door de Dorpstraat van weleer begint deze keer bij het pand Dorpstraat 81. In dit pand was vroeger een café gevestigd. Ook dit is een pand waarvan de begane grondvloer hoger ligt dan het straatniveau en de belendende panden. Hier woonde de familie Thans - Bleeser, het betrof een van de 30 of 40 café's die Heer rijk was *1). Het was een gelegenheid zonder al te veel uitstraling, maar wel uiterst gezellig. Maar het bijzondere was, hier was een kegelbaan aangelegd. Al was dit toen ook alweer geen bijzonderheid (Heer bezat op meerdere plaatsen kegelbanen), het betrof hier een echte "drekbaan" Niet zoals op vele andere plaatsen waar banen van het Duitse type aangelegd waren. Op deze drekbaan werden wedstrijden gehouden waarvoor veel belangstelling bestond.

De gemoedelijkheid en de sfeer rond de kegelwedstrijden vormde een onderdeel van kermissen en feestelijkheden in Heer. Uit deze familie is later een Nederlands kegelkampioen voort- gekomen. Het betreft hier Jean Thans, Ere-voorzitter van de Nederlandse Kegelbond. Maar niet alleen in kegelen, ook in kaartspelen, *Sjträöme of metskesteeke* in alles waren de jongens Thans kampioenen.

Het café had de naam 't Heukske. Het was een stamkroeg waar het assortiment aan drank groot was en de prijzen laag. Een typische dorpskroeg, met de bekende houtenstoelen en tafeltjes en een ijverige meekletsende waard.

De familie Thans sloot het café in 1971. waarna het pand werd overgenomen door de familie v.d.Rijdt -Essers die er nu een parketstudio hebben ingericht. Na een aangepaste verbouwing (uitbreiding van de woonruimte en herinrichting van de winkel) in 1993 geeft het pand uitstraling en allure van destijds aan dit stuk Dorpstraat.

*1) Op dit moment is een nader onderzoek gaande naar de café's in Heer

Op nr. 79 was ook weer een café annex boerderij. Dit café echter was alleen op zondag enige uren geopend, of door de week voor het houden van een vergadering van een of andere vereniging. Na de hoogmis op zondag die om 10 uur en later om 10.30 uur begon, verzamelde zich hier kaartliefhebbers. In de tijd waarover we hier schrijven werd het café gerund door de familie Frijns- Janssen. Na hun huwelijk namen ze deze zaak in 1906 over van de ouders van mevrouw Frijns -Janssen die toen nog als "Anneke van Janssen bekend stond. De inrichting kon met recht als een bruin café beschreven worden.

Een lambrisering rondom, een toog in al zijn eenvoud en daardoor een aparte sfeer. Dit waren de ingrediënten waardoor dit een trefpunt was voor vele vaste klanten. Opmerkelijk was ook dat een borrel altijd met "é köpke" (dus bol) geschonken werd. Om het te kunnen drinken (zonder te morsen) moest de klant met de mond naar het glaasje komen en al slurpend de eerste slok drinken.

De openingsuren waren nergens vermeld. Dit was ook niet nodig want iedereen wist het "Alleen geopend op zon- en feestdagen" en bij uitzondering voor vergaderingen.

Op dit adres was ook een boerderij gevestigd. Nikkela Frijns trof men met de regelmaat van de klok aan in het veld, waar hij bekend stond als perfecte mijtenbouwer 1*). Mijten met een ronde grondvorm maar ook blokmijten die een rechthoek of vierkante vorm hadden. Deze werden afgewerkt met een schuin dak. Het café met boerderij werd later overgenomen door de oudste zoon Jean, maar verplichte aanpassingen aan de eisen van de tijd deden hem besluiten de zaak te sluiten in 1973. Het pand stond in 1840 op naam van Jan Coninx, Rademaker en het huis had een oppervlakte van 3 roeden 30 ellen vierkant. Twee bijbehorende tuinen hadden een oppervlakte van tezamen 13 roeden 80 ellen vierkant. Het ligt in de bedoeling om op termijn een onderzoek naar dit pand te doen.

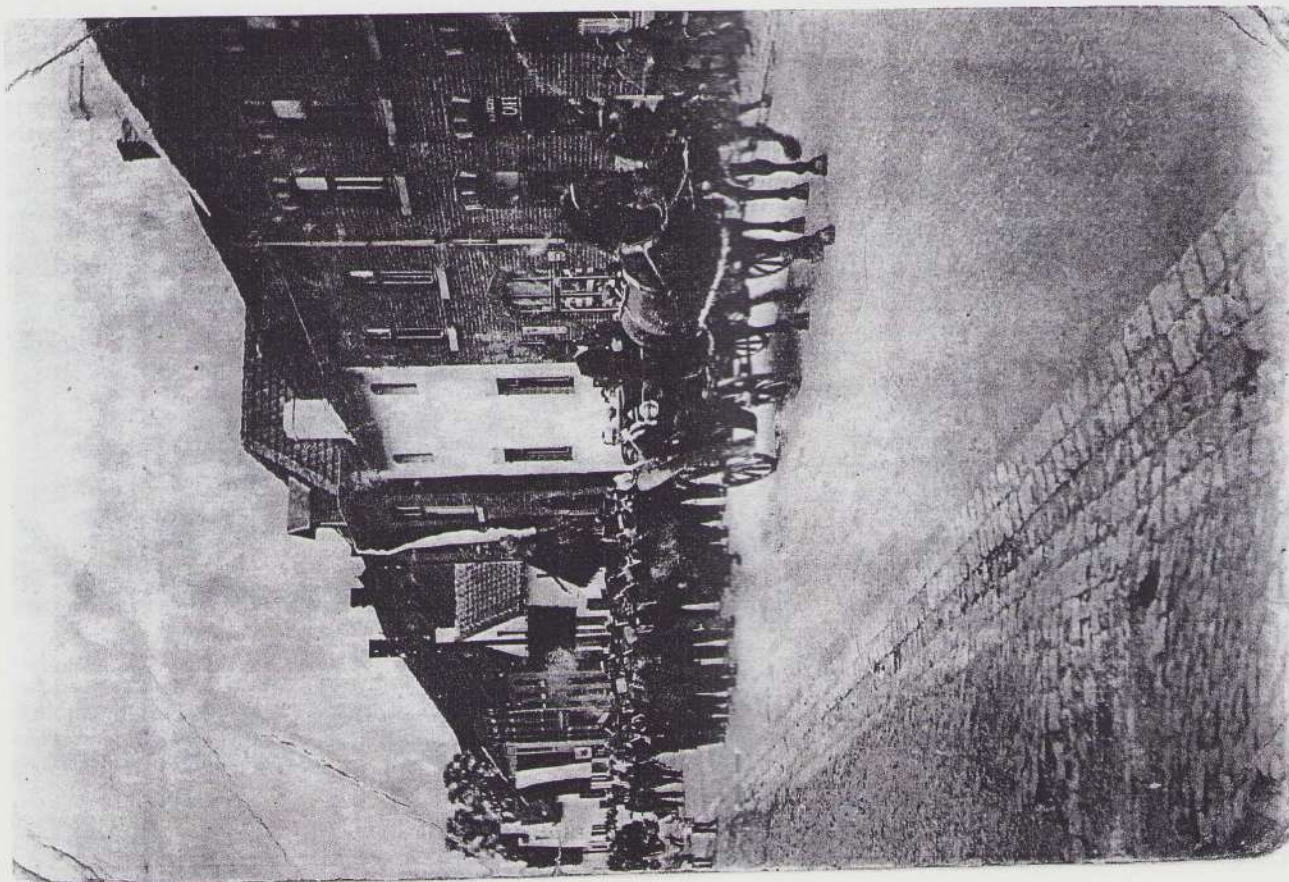
1*) Mijten werden op de akkers "gebouwd". De schoven tarwe of rogge werden zodanig op elkaar gestapeld alsof het een huis betrof. Veelal werden de vruchten van meerdere akkers op één plaats bij elkaar gebracht, in afwachting totdat ze gedorst konden worden. Ze werden op de akkers gebouwd omdat de boerderijen niet genoeg plaats boden om de vruchten te kunnen opslaan. (berreme) = Opbergen.

Vervolgens stond er op nr. 77 een klein winkeltje, waar de "kinderen" hun zondagsgeld van 1 cent gingen besteden. Op onze vraag wat zij hier voor kregen, kwam het antwoord "drei Kinne-knabbe" !!! Het winkeltje werd gerund door Sjtienne Loyson. Later is hier de familie Ubachs-Essers komen wonen. Van de heer Ubachs kan vermeld worden dat hij een verwoed kanarie liefhebber was die op tentoonstellingen vele prijzen wist te behalen

In het midden (met zonnekap) het winkeltje van Sjtienne Loyson. Recht café Frijns. Op de voorgrond is nog een gedeelte van het ijzeren hekwerk te zien dat daar gestaan heeft tot eind jaren '60.

't Äörke no. 13— pagina 18/19

Het gedeelte van de Dorpstraat dat in dit Äörke wordt beschreven. De foto is 75 à 80 jaar oud en is waarschijnlijk genomen ter gelegenheid van een of ander behaald succes op een concours door de Harmonie Heer Vooruit. Diverse beschreven panden zijn hier nog te zien, waaronder rechts het voormalige café Frijns.

We gaan verder naar beneden. Er stond een pand met huisnummer 75, en weer de ramen op hoogte. De panden waarvan de ramen hoger boven het straatniveau in de gevel stonden, waren over het algemeen van oudere datum. Waarschijnlijk was het maaiveld voor de bouw aan de achterkant hoog. Uitgraven moest met de hand gebeuren en vergde te veel tijd, waardoor de begane grond hoger aangelegd moest worden. Ook kon hierdoor een kelder worden gemaakt die dan aan de achterkant volledig in de grond kwam te liggen.

In het pand op de foto het huis met de witte gevel woonde de familie Schurgers-Quaden. Sjo Schurgers was voeger. Hij werkte voornamelijk in Wallonië. Op een brommertje vertrok hij naar zijn werkgebied. Zo is van hem bekend dat hij de kapel van Banneux heeft gevoegd. Uit het huwelijk werden twee zonen geboren, Jef en Pierre. Uit informatie die wij van Pierre kregen bleek het huis de zoete inval te zijn geweest. Er was altijd plezier en vermaak. Zo kan hij zich herinneren dat er altijd gerepeteerd werd. Repetitie om enkele dagen later sketches te kunnen opvoeren. Bij dit alles was het een geluk dat het huis van mergelblokken gebouwd was. Hierdoor waren de vensterbanken extra breed waardoor deze als Buhne dienst konden doen. De overgordijnen werden geopend en de opvoeringen konden beginnen. Zij waren hier vele avonden mee bezig en gingen dan ook naar voordrachtwedstrijden. Tot ver in het Heuvelland stonden hij bekend en trok volle zalen, wanneer Sjo Schurgers zijn sketches kwam opvoeren. Bekend titels waren; "Het Nachtfuifje" en "Kon dat nog eenmaal". Dit laatste stuk behelste een voordracht en terugblik tijdens een 40 jarige bruiloft.

Uit verhalen die wij van oudere Heerdenaren kregen bleek dat het lachen geblazen was van begin tot eind. Vermeldend waard is ook nog dat Sjo Schurgers een koosnaampje had namelijk "Muis". Ook hieraan is een verhaal verbonden. Het zal in de jaren '30 van de vorige eeuw geweest zijn dat drie jongens uit ons dorp naar de stad trokken. Hier stond een circustent opgesteld. De drie jongens gingen naar de opvoering waarin drie olifanten een voorname rol speelden. Luisterend naar de naam "Bosje", "Muis" en "Sambo" raakten onze Heerder jongens in de ban van dit optreden van de dieren. Na afloop van de circusvoorstelling trokken zij verder.

En na aan Bachus te hebben geofferd, sloeg de overmoed een beetje toe. De drie bedeeden zich elk met een naam van de olifanten die zij eerder hadden zien optreden.

Pierre Quaden werd "Bosje"

Sjo Schurgers noemde zich "Muis" en

Jeng Schurgers ging verder met de naam "Sambo".

Onder deze namen kreeg het drietal later veel bekendheid.

Uit de aantekeningen die wij van Pierre kregen is nog een leuke anekdote te vermelden. Tot het zojuist beschreven huis nr.75, behoorde ook een mooie schuur met zware kaspanten. (Geboonte). Het moet meerdere malen zijn voorgevallen dat Pierre en zijn vrienden op woensdagmiddagen bij elkaar kwamen en plannen voor de middag bedachten. Totdat een van de hun op het idee kwam om circus of het Tarzan-spel te gaan doen. De in die tijd populaire zwembroekjes van genoemde held werden aangetrokken en aan touwen die aan de houten balken werden bevestigd en verder de bekende Ah Hoe... ah Hahhhh... werd slingerend naar beneden gekomen. Plotseling kwam een hunner op het idee, om in deze kledij circus te gaan spelen. Maar het moest wel zo origineel mogelijk gespeeld worden! Er moesten echte dieren bij betrokken zijn maar hoe hieraan te komen. De varkens werden uit de stal losgelaten. En met de verbeelding dat dit de tijgers waren, hebben zij de gehele middag het groots mogelijk plezier gehad. Met dank aan Pierre dat hij voor ons zijn wetens waardigheden aan ons heeft afgestaan. .

Zodoende komen we aan het huis **Dorpstraat 73** ook hier was een café gevestigd. De familie Loyson voorzagen in deze lokaliteit de kanten van drank.

Dhr. Loyson was postbode en na zijn werkzaamheden bij de post, was hij schoenlapper. In een zelf getimmerd schuurtje konden horen kloppen en .....zingen. Hij had slechts één lied op zijn repertoire namelijk "O reinste der schepselen". Dit lied zong hij voortdurend als hij bezig was lappen en hakken te vervangen. Het huis was van jongere datum als het eerder beschreven huis op nr.75.

In 1840 was het perceel nog niet bebouwd. De OAT (kadastrale registers) vermeldt dat het stuk grond eigendom was van Christiaan Crutzen, een winkelier wonende te Heer. Het had toen een oppervlakte van 7 roeden 85 ellen.

In het huis werd in de jaren '60 een kapsalon gevestigd. Wanneer de inlichtingen die wij kregen juist zijn, was dit de beoogde plek waar de zaal van de Harmonie van Heer gebouwd zou worden. Maar tegenstellingen binnen de vereniging verhinderde dit en zodoende besloot men in 1905, de zaal in het Scharnerbroek te bouwen.

Pand Dorpstraat 71. Op de foto op pagina 18/19 staat dat huis afgebeeld als een wit huis. Het gaat echter over hetzelfde pand. In 1949 werd het verhoogd en voorzien van een gemetselde voorgevel.

Dorpstraat 71 stond vermeld als boerderij. De heer en mevrouw Prevaes-Schols waren eigenaar.

“Chrit van Marjan !” Het was ook een plek (woensdagmiddag of tijdens vakantie), waar vele jongens uit de buurt naar toe gingen en vroegen of ze mee mochten op de kar, om op het land te mogen meewerken. Trots als een pauw zaten deze jongens dan op de bok van de kar en menden de paarden naar de velden en landerijen.

Rechts van het pand Prevaes (zie foto op vorige pagina) bevond zich een binnenplaats, slechts afgesloten met een houten poort. Het was de plek waar vaker varkens geslacht werden door vader en zoon Houben. (zie toelichting hier beneden.)

De volgende buur was de familie van Engelshoven-Hameleers op huisnummer 69. Uit dit huwelijk werden 2 zonen en een dochter geboren. Wöm zoals hij alom genoemd werd, was spoorman. Hij was ook vele jaren bestuurslid van Harmonie Heer Vooruit. Zijn hobby was het repareren van uurwerken. Zie ook foto's op pagina 18/19 en 24.

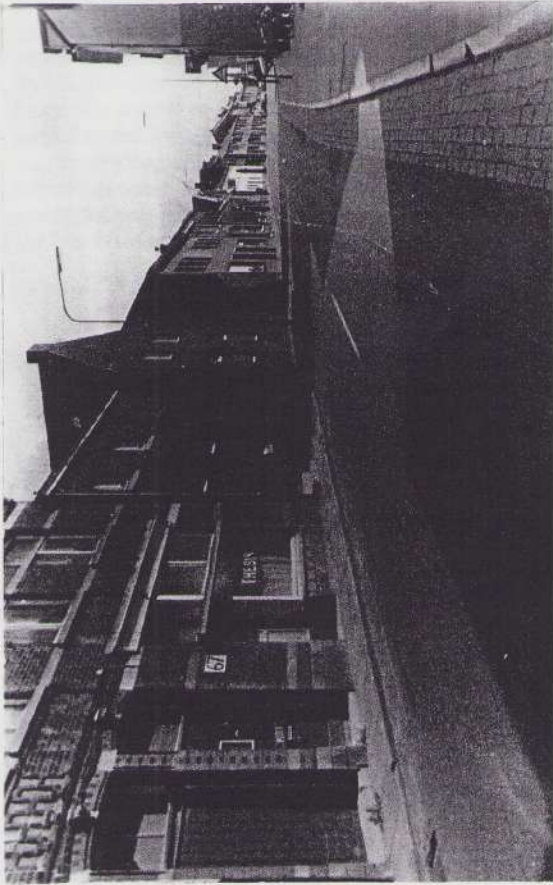
(Wandeling door de Dorpstraat wordt vervolgd in een volgend Äörke)

Vader en zoon **Houben** waren de slagers die jarenlang van huis tot huis of boerderij trokken om huis-slachten uit te voeren.

Nadat de varkens dan met een slagwapen, geladen met een kogel de hersens waren ingeslagen, werd het varken in de keel gestoken. Om de toekomstige jeugd een beetje angst aan te jagen werden direct na de steekpartij de ogen uitgestoken (uitgekroost).

*Tekening Mat Wijnen.
Uit Veldeke no. 3 (1970).*

Het gedeelte van de Dorpstraat uit een meer recent verleden. Met links het vroegere café Nand Smeets (waar we in 't volgende nummer mee doorgaan) daarnaast de besproken panden van de families van Engelshoven-Hameleers en Prevaes-Schols. De panden hogerop zijn van jongere datum.

Awwejaorsjaovend - van aajd op nuij.

(Gèr Wijts)

Este kleijn bis, is't tich egaal of 't Leechmes is of Slevrowwekroed-wösj. 'T zaet tich allemaol neet väd. Mé bis te get hendigger dan maakste alles get miejer mèt.

Zoe waar 't ouch mèt "van aajt op nuij". Wie v'r e jaor of 10-11 waore, waore veer nog noets later nao béd gegaange es 'n oor of 11. En dát waar al hiel laat.

Toen zag Pa 'ne kier op awwejaorsaovend: "Vennaovend hawe v'r door, dan maak g'r dat ouch 'ns mèt". Moéder deeg neet mèt, die mós sandrendaags vreug op veur nao de kèrrek te goon en daan de res want v'r waore mèt zèzze !

Waore v'r normaal neet in béd te kriege, v'r hawwe noets geine sjloap, op daen aovend ginge ós de auge al bekaans tow wie 't nog gein 10 ore waar. V'r móste dus nog twie oor gedäöld höbbe ie 't zoewiet waar. Bee ós deeg geine gaere sjpelkes. Veer kóste allemaol neet tegen ós verlees. Mens erger je niet höbbe v'r gedoon dae'n aovend mé nao 'n haaf oor hoong 't 'n ederein vies de sjtroot oet en toen haet eine per ongelök ekspres de kaart mèt pupkes vaan de taofel aafgesjtoete. Dus dao waore v'r vanaaf.

Pa haw ós geire aan't zinge gehad, mé veer kóste gein leedsjes. Wel vaan die flawwe wie: geis te mèt nao Lieske vaan de moes, Lieske van de moes is neet toes. En toen moppe vertèlle. Geine kós ein. Mé Sjeufke wel, dae dorf. Wie 'r begós hoorde v'r al tot v'r ze kóste, mé v'r dege sjus of v'r vaan Sint Jaan kaome en leten 'm. Toch höbbe v'r ós bijnao te barsjte gelach want dao kaom väd vot en sjnóts in veur en es 't mer euvere 'ne keutel ging dan laoge veer al allemaol bekaans onder de taofel in. "Sjöt nog mer 'ns in", zag Pa veur tot 't bekaans twelf oor waar. Veer waore sjus aan ós twiede glaeske mé Pa haw t'rsj al versjeije gedroonke, mé dat voond ederein normaal veur op zoe 'nen daag veur 'ne groete mènsh.

Pa perbeerde ós aan te praote tot v'r al get zaat begóste te weure. Heer hoort dat aan ós gebazel zag 'r, mé dat waar neet zoe.

Jé, wie is 't aoch al weer aafgelaope ? De klok sjloog 12 en v'r weensjden ós oonderein e Zalig Nuij jaor, v'r gaove ós 'n haand en dat waor 't daan. Dao hawwe v'r noo twie op zitte te wachte ! Dao waor toendertied nog gae vuurwerk, sjtél zwiege vaan tèlevisie. En de radio waor ouch nog neet oetgevoonde, teménste veer hawwe geine.
 Es g'r meint tot 'r gepuund woord, zeet g'r verkierd. Ten ierste waore veer neet zoe puunechtig en veer voonte dao ouch nog niks aan en waore get besjaemp.
 Òm keteer nao twelf laog ederein in ze zeef.
 Zaat of neet...

Openbare aanbesteding.

Na alles wat je tegenwoordig hoort over bouwfraude enzovoorts doken wij in de archieven van de voormalige gemeente Heer. Onze vroede vadersen zullen toch niet....

In 1893 moesten twee waterputten gezuiverd en hernieuwd worden.

De gemeenteraad besloot dit werk in 't openbaar aan te besteden en die aanbesteding te bepalen op 26 september *namiddag 6½ uur*.

Volgens de notulen van de gemeenteraad *verschenen op gezegden dag twee gegadigden te weten Pieter Bonten en Hendrik Breuls*.

Na hen met alle voorwaarden bekend gemaakt te hebben, werd tot het inleveren der inschrijvingsbiljetten overgegaan en bleek daaruit dat eerstgenoemde zich verbond het werk voor fl. 65,00 en tweede genoemde voor fl. 50,00 uit te voeren, zoodat hetzelfde aan Hendrik Breuls is gegund voor fl. 50,00

J.M. van de Venne.

(Ger Eggen)

De Heer J.M. van de Venne, (* 1892 † 1971) was hoofdarchivist bij het Rijks Archief Limburg in Maastricht. In zijn vergadering van 8 april 1947 besloot de gemeenteraad van de toenmalige gemeente Heer de heer Van de Venne opdracht te geven "een voor zoveel mogelijke volledige, wetenschappelijk geschiedkundige verhandeling van de plaats Heer" samen te stellen.

De heer Van de Venne had in 1937-1938 al het archief van Heer geïnventariseerd. Dat moet al een bijzonder omvangrijk werk zijn geweest. Daarbij heeft hij ongetwijfeld de basis gelegd voor zijn opdracht tien jaar later. Maar met alleen de archieven van de gemeente Heer raadplegen was hij er nog lang niet. Heer bestond als gemeente immers pas vanaf 1800. Hiervoor kon hij dus slechts putten uit de laatste anderhalve eeuw. Voor de periode daarvóór was hij voornamelijk aangewezen op het archief van het Kapittel van St. Servaas. Het onderzoeken daarvan was ongetwijfeld een nog veel omvangrijker werk. Daarnaast heeft hij nog talloze andere bronnen moeten raadplegen.

Het resultaat van al zijn werkzaamheden was het in 1957 verschenen werk "Geschiedenis van Heer".

In het voorwoord van dit boek dankt de heer Van de Venne meerdere personen voor hun hulp bij het samenstellen van het boek. Het zijn niet de minsten die hem behulpzaam waren:

- Dr. G. Panhuysen, Rijksarchivaris in Limburg,
- Mr. H. Hardenberg, Algemeen Rijksarchivaris,
- Dr. E. Nuyens, chartermeester aan het Rijksarchief in Limburg, die hem speciaal behulpzaam was bij vertalen van de vaak moeilijke Latijnse teksten (archieven van het kapittel),
- De heer M. van Heyst, ambtenaar aan de gemeentebibliotheek te Maastricht,
- De heer J. Verzijl, wetenschappelijk onderzoeker,
- De heer A.L.H.M. Kessen, burgemeester van Heer,
- De heer M.J. Waber, gemeentesecretaris van Heer,

- Het secretariëpersoneel,
- De pastoors van de parochies Heer en Scharn.

De heer Van de Venne sluit zijn dankwoord af met de zin:

Moge deze arbeid een steentje bijdragen tot de kennis der geschiedenis van de Maasgouw, het stamland, dat ons zo na aan het hart ligt !

Nu, zoveel jaar later zijn wij, Stichting Heemkunde Heer, bijzonder dankbaar te kunnen beschikken over dit naslagwerk. Een voortdurende bron van informatie, voor eenieder die bijdragen levert aan 't Äörke. Voor ons als amateur-onderzoekers zouden bepaalde bronnen, zoals het archief van het Kapittel van St. Servaas gewoonweg niet toegankelijk zijn. Alleen al vanwege de teksten in het Latijn.

In vorige uitgaven van 't Äörke is al vaker verwezen naar passages uit het boek. Het is inmiddels al lang niet meer algemeen verkrijgbaar. Wie geluk heeft kan het hier of daar nog tegen een relatief hoge prijs kopen. Daarom hebben wij het plan opgevat om in de toekomst, te beginnen op de volgende pagina, vaker te publiceren uit dit boek. Niet simpelweg overschrijven maar in bewerkte, samengevatte vorm. En met blijvend respect voor het werk van de heer Van de Venne. Wij hopen dat degenen die het boek wel bezitten ons dit niet kwalijk zullen nemen. Zij moeten bedenken dat vele lezers van 't Äörke *niet* in het gelukkige bezit zijn van dit boek.

Wij zouden deze mededeling willen afsluiten in de trant zoals de heer Van de Venne dit deed:

Moge onze arbeid een steentje bijdragen tot de kennis der geschiedenis van Heer, dat ons zo na aan het hart ligt !

Schepenbank Heer.

(Naar J.M. Van de Venne, vrij bewerkt door Ger Eggen)

Als eerste artikel naar J.M. Van de Venne, zie pagina 27, behandelen wij hier een korte omschrijving van de Schepenbank Heer.

De gebieden Heer, Scharn, Keer en St. Antoniusbank waren vele, vele eeuwen een zogenaamde bank (ook geschreven als banck) van het Kapittel van St. Servaas te Maastricht. Maar wat was een bank ? Daarvoor moeten we teruggaan in de geschiedenis van de middeleeuwen. Terug naar de tijd van het begin van het zogenaamde feodale tijdperk. Daarmee wordt bedoeld dat een Heer, vrijwel altijd van adel, een bepaald gebied (dorp) *in leen* had van de hogere adellijke heersers. Dit had een wisselwerking. De Heer zegde zijn heerser toe hem te zullen bijstaan in tijden van oorlog. In ruil daarvoor kreeg de Heer de zeggenschap in dit gebied. Een dergelijk gebied werd dan ook "heerlijkheid" genoemd. De "heerlijke" rechten waren de rechten die de Heer bezat, hoge en lage jurisdictie (rechtspraak), jachtrecht, molenrecht, enz. Een van die rechten was de "tienden". Een aandeel in de opbrengsten van bijvoorbeeld de oogst.

In de geschiedenis van talloze dorpen in onze omgeving wordt beschreven wie de Heer van die heerlijkheid was. En hoe die rechten soms overgingen naar andere families door huwelijken of erfenissen. Of het gebied Heer héél vroeger ook een Heer heeft gehad is niet bekend. Mogelijk was het ooit een bezitting van de familie "van Heer". En misschien liet deze familie van Heer ooit de "Burcht" bouwen.

Op enig moment, en daarvoor moeten we wellicht meer dan tien eeuwen of langer teruggaan is de heerlijkheid Heer in het bezit gekomen van het **Kapittel van St. Servaas**. Sindsdien trad het Kapittel van St. Servaas op Heer van Heer.

Het Kapittel bezat meerdere van dergelijke banken, aan beide zijden van de Maas (naast Heer, Berg en Bernau - nu België - aan de oostzijde van de Maas en o.a. Hees, Vlijtingen en Zepperen aan de westzijde).

Hoe het Kapittel in het bezit is gekomen van die banken is volstrekt onduidelijk. De raadsheren van het Kapittel hebben in de loop der eeuwen meerdere processen gevoerd, maar daaruit valt niet met zekerheid op te maken hoe en wanneer het Kapittel in bezit kwam van de banken.

Een bank is een vertaling van het Latijnse "curia". In elk van die banken benoemde het Kapittel een soort bestuur, bestaande uit schout en schepenen. Het woord **schepenbank** is dus afgeleid van: een bank (bezitting van het kapittel) bestuurd door schepenen. Daarnaast wordt ook vaak het woord **schepengerecht** genoemd. Schepenbank en schepengerecht is hetzelfde. Het laatste geeft echter aan dat er ook, of beter gezegd vooral, recht werd gesproken door de schepenen.

De hoogste functionaris bij het Kapittel van St. Servaas was de **hoogproost**. Om de belangen van het kapittel veilig te stellen benoemde hij een **rijproost**. Vrijwel zeker is dit woord afgeleid van "rijdende proost". Dat wil zeggen de proost, die rijdend te paard toezicht hield op het rechterlijk bestuur van de bank. De rijproost vervulde zijn taken in meerdere banken. Bijna altijd was dit een kannunik van het kapittel.

De **schout** was na de rijproost de hoogste rechterlijke ambtenaar. Men zou de functie van schout kunnen vergelijken met die van officier van justitie en/of commissaris van politie nu. Hij was belast met het opsporen van overtreders. Daarnaast moest hij de aanklacht aanbrengen en verdedigen bij het schepengerecht.

De **schepenen** waren naar hedendaagse begrippen rechters. De bevoegdheden moet men niet onderschatten. Zij konden bij zware misdrijven zelfs de doodstraf opleggen.

Het schepengerecht deed echter ook uitspraken in conflicten tussen twee burgerlijke partijen.

Daarnaast moesten bepaalde rechtshandelingen, zoals het verkopen van onroerend goed en het vestigen van hypotheekrecht gebeuren ten overstaan van de schepenen, hetgeen werd aangetekend in de zogenaamde

"gigtregisters".

Verder fungeerde het schepengerecht in zaken, die nu door de kantonrechter worden behandeld, zoals het aanstellen van voogden over minderjarige wezen of het benoemen van curatoren over krankzinnigen en het toezicht houden op die voogden.

De rijproost en de schout fungeerden als zodanig in meerdere banken en hadden dus geen enkele binding met het dorp Heer. Van schepenen werd dit echter wel min of meer vereist. De schepenen hoefden weliswaar niet in Heer te wonen, maar om tot schepen te kunnen worden benoemd moest men onroerend goed in Heer bezitten of werd die verplichting bij de benoeming opgelegd. Slechts een klein aantal woonden ook daadwerkelijk in Heer. Daar staat tegenover dat de in Heer wonende schepenen ook als zodanig werden benoemd in andere banken van het Kapittel.

De schepenbank werd bijgestaan door een aantal functionarissen. Allereerst was er een **secretaris**, die alles wat behandeld werd op papier moest zetten.

Vervolgens was er een **bursarius**. Meerder malen werd de functie van secretaris en bursarius uitgeoefend door dezelfde persoon. De bursarius beheerde de geldstroom van het gerecht. De inkomsten bestonden uit rechten behorend bij elk onderdeel van een rechtszitting en opgelegde boeten. De binnenkomende gelden werden - kort samengevat - vervolgens verdeeld onder o.a. rijproost, schout, schepenen en de functionarissen werkzaam bij het schepengerecht. Dat mag op het eerste oog als merkwaardig overkomen, maar daarbij moet worden aangetekend dat alle betrokkenen vrijwel geen vaste vergoeding kregen voor hun werkzaamheden. En ook al in de vroegere tijden gold de regel: voor niets gaat de zon op.

De laagste ambtenaar bij het schepengerecht was de **bode** of **gerechtsbode**. Zijn taken moeten we naar hedendaagse begrippen vergelijken met die van deurwaarder en die van een opsporingsambtenaar. Kort ge-

zegd was hij enerzijds belast met het dagvaarden van partijen, anderzijds met het opsporen van overtreders en misdadigers.

In tegenstelling tot de hogere functies was de gerechtsbode vaak een inwoner van het dorp. (Zie ook pagina 34) Meerdere malen was hij tevens koster/organist en schoolmeester. Soms werd hij daarbij nog geassisteerd door een **veldbode**. Die was dan meer speciaal belast met het opsporen van diefstallen in het veld, dat wil zeggen diefstal van (een deel van) de ter velde staande oogst. Eeuwenlang was dit de meest voorkomende vorm van kleine criminaliteit. In de achttiende eeuw had de gerechtsbode nog een andere assistent: de **bedelvoogd**. Deze moest toezien op allerlei rondlopend gespuis, waaronder achtergebleven soldaten uit de meerdere oorlogen in die eeuw.

Daarnaast waren er nog **burgemeesters** en **dorpsmeesters**. Waarschijnlijk zijn beide beschrijvingen aan elkaar gelijk. Dit waren altijd (min of meer belangrijke) inwoners van het dorp. Men moet het woord burgemeester overigens niet vergelijken met het latere burgemeesterschap. De belangrijkste taak van de dorps- of burgemeester was het verdelen van bepaalde lasten over de bewoners. Er zijn tussen de vijftiende en achttiende eeuw in onze omgeving vele oorlogen gevoerd, waarbij de veroveraars aan de plaatselijke bevolking hoge lasten oplegden. Niet in baar geld. Dat was bij de toenmalige "gewone man" niet of nauwelijks aanwezig. Maar in de vorm van het leveren van goederen, zoals bijvoorbeeld het voer voor de paarden.

Het schepengerecht hield zitting op zogenaamde **gerechtsdagen**, ook wel **gedingdagen** genoemd. De gerechtsdagen vonden eenmaal in de veertien dagen plaats.

Naast die regelmatige gerechtsdagen was er ook nog sprake van **jaar- of voogdgedingen**. De jaargedingen vonden plaats op voorgeschreven vaste tijden. In Heer waren er tenminste drie jaargedingen. Het eerste na Driekoningen, het tweede na beloken Pasen en het derde na St. Jan (24 juni). Bij die jaargedingen moest een mannelijke afgevaardigde van elk gezin aanwezig zijn. Hij werd kennelijk geacht de nieuwe of her-

haalde afkondigingen door te vertellen aan de overige gezinsleden. Het was de taak van de gerechtsbode om met bijzonder klokgelui de inwoners op te roepen voor deze jaargedingen. Dit vond plaats op zondag. Na het bijwonen van de hoogmis was immers veel volk aanwezig.

De aanwezigen werden op de hoogte gesteld van nieuwe verordeningen en verplichtingen. De verplichtingen van de inwoners werden in de late middeleeuwen ook in gedrukte vorm op de kerkdeuren geplakt. Omdat het overgrote deel van de bevolking niet kon lezen had dit feitelijk weinig effect. Daarom werden nieuwe regels enz. aan de aanwezigen voorgelezen. Tijdens deze jaargedingen werden inwoners ook aangesproken over het onderhoud aan wegen en afwatering.

De bevoegdheden van het schepengerecht behelsden nog veel meer, zoals het fungeren als hof van appel (hoger beroep) bij lagere rechtspraak. Binnen het rechtsgebied van de schepenbank Heer waren nog kleinere rechtsgebieden, zogenaamde laat- en leenhoven. Vaak niet meer dan een grote boerenhof. Maar wél met een eigen rechtspraak!

In 1789 brak de Franse revolutie uit. Enkele jaren later breidden de Fransen de revolutie ook uit tot onze omgeving. Het gevolg was een totale omwenteling. Het betekende onder andere het einde van het Kapittel van St. Servaas en daarmee ook het einde van de schepenbank Heer.

Links en midden: afbeelding van het Schepenzegel. Rechts de zegel van de Schout.

Grafsteen van gerechtsbode Jan Waelbots.

(Ger Eggen)

Vanuit de Dorpstraat gezien liggen achter de pastorie een aantal grafkruizen en -monumenten. Deze zijn daar ongeveer honderd jaar geleden min of meer achteloos neergezet bij het ruimen van het voormalige kerkhof, gelegen rond de oude kerk(en). De ruimers van toen hebben in ieder geval nog respect getoond voor deze monumenten, daterend van 1618 tot 1856.

Het oudste grafkruis dateert van 1618. Het is het grafkruis van Jan Waelpots of Waelbots. Hij was gerechtsbode bij de schepbank Heer. (Zie ook pagina 29 e.v.) De tekst op dit grafkruis luidt :

HIER-LIKT·BEGRAVEN-IAN
WAELOTS-GERECHT-BOE
DE·TOT·HEER·STERF-IN·
JAER-1618-DEN-13-MAY

Het is zondermeer een **schande** dat dit grafkruis en de andere **monumenten**, want dat zijn het in onze ogen, daar zomaar liggen te verpieteren, in weer en wind.

In een beschaafde maatschappij koestert men zijn cultureel erfgoed. Zijn we in Heer - excuses - Maastricht dan niet beschaafd ?

Laten we deze monumenten wegwijnen op een plek die voor vrijwel niemand toegankelijk is ?

Weten überhaupt (veel) mensen in Heer en Maastricht en daarbuiten dat die monumenten daar liggen ?

Feitelijk zouden we deze vragen op de eerste plaats moeten voorleggen aan de gemeenteraad van Maastricht.

Het is absoluut géén kritiek op hun beleid, maar in tijden dat er bijvoorbeeld een half miljard ! binnenkomt bij de verkoop van het gemeentelijk energiebedrijf of waarin in enkele jaren (terecht of niet terecht) miljoenen aan M.V.V. zijn geschonken; zijn we in een dergelijke tijd niet in staat een oplossing te bedenken voor ons probleem.

De Stichting Heemkunde Heer kan op dit moment helaas niet meer doen dan de aandacht vestigen op het bestaan van deze monumenten. Meer dan dat kunnen wij niet doen. Het ontbreekt de Stichting simpelweg aan (geld)middelen om de monumenten te behoeden voor de ondergang. Wij krijgen als heemkundevereniging geen cent subsidie. Wij vallen burgers of bedrijven niet lastig om financiële bijdragen. Onze enige bron van inkomsten is een bescheiden "winst" op onze trots: de kwartaaluitgave 't Äörke. Geld dat wij vervolgens hard nodig hebben om nieuwe, dure onderzoeken te bekostigen.

Let wel: ook deze oproep is absoluut **niet** bedoeld als een verzoek om een bijdrage te storten op onze postbankrekening.

Wij hebben in deze slechts één gedachte voor ogen:

Oplossing van ons probleem: de grafmonumenten.

Churchill zou gezegd hebben: het interesseert mij niet **hoe** het probleem wordt opgelost, **als** het maar wordt opgelost !

Een oplossing zou *kunnen* zijn om deze monumenten - indien nodig - te restaureren en te herplaatsen in de buurt van de kerk, zoals dat bijvoorbeeld het geval is bij de St. Martinuskerk in Wijck-Maastricht. Herplaatsing op een plek die toegankelijk is voor iedereen. Met tekst en uitleg dat in de onmiddellijke omgeving van de huidige kerk tenminste twee oudere kerken hebben gestaan, waarbij het in vroegere tijden gebruikelijk was dat de doden begraven werden rondom de kerk. De oude "Heer van Heer" (zie pagina 29 e.v.) bestaat niet meer. Maar nieuwe Heren, en in deze tijd ook Dames, zijn daarvoor in de plaats gekomen.

Dames en Heren: help ons nu het nog kan...

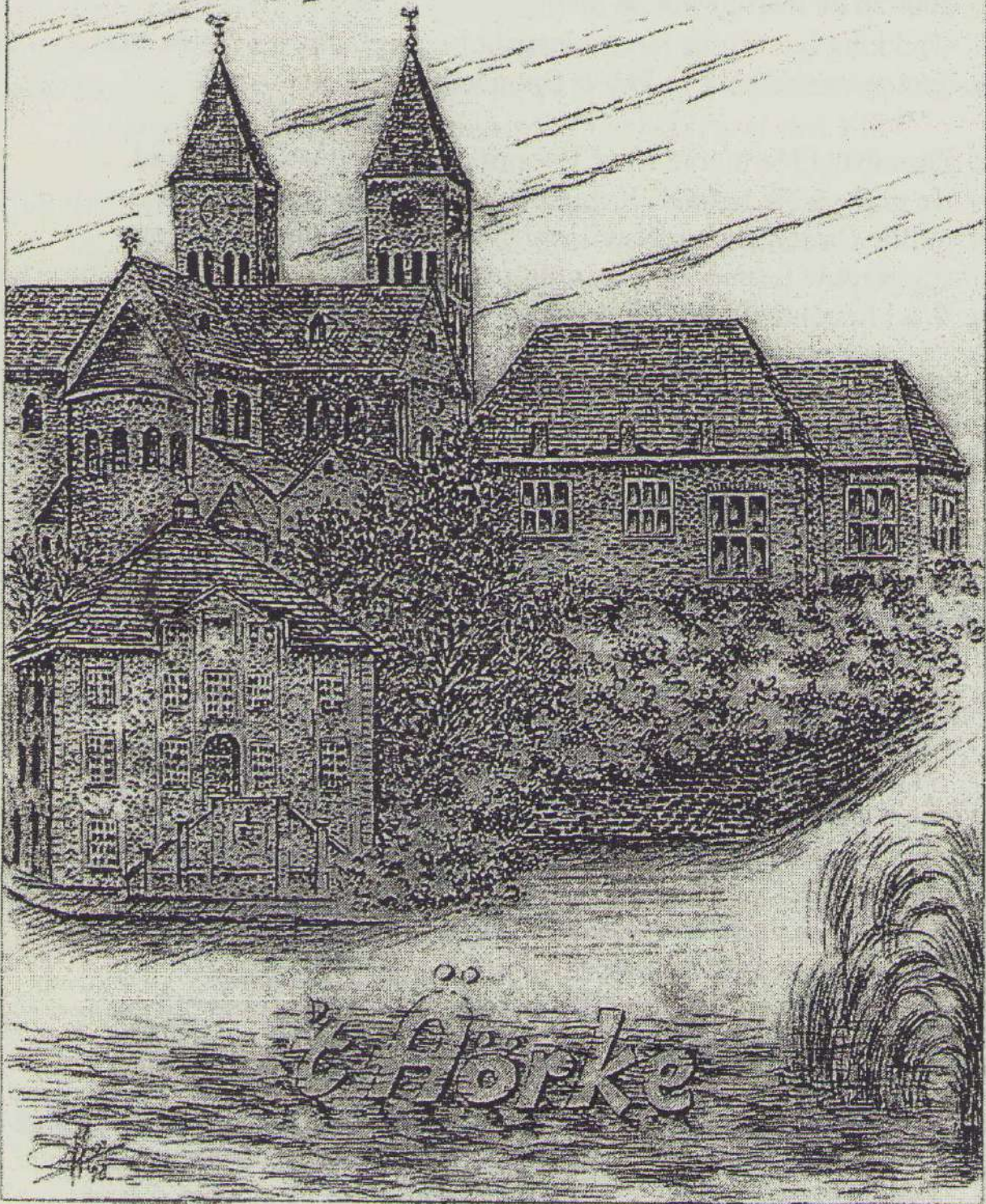

Correcties en aanvullingen.

- 't Äörke no. 12 pagina 9:
Onderschrift foto: het woord (Romeinse ?) moet vervallen.
- 't Äörke no. 12 pagina 5 (inwoner no. 95):
De latere bewoner (...) Arnoldus moet zijn: Nicolaus.
De tekst: het witte huis uiterst rechts ...
moet zijn: het witte huis uiterst links ....

Jaaroverzicht 2001

* Stichting Heemkunde Heer *

Jaaroverzicht 2001

- 5 jan. Dirk Oosterkamp begraven. Hij was tijdens zijn leven o.a. leraar, schilder, etser, fotograaf, lid kerkbestuur St.Petrus Banden en vernieuwer c.q. inrichter van het kerkgebouw. Hij overleed 31 dec. 2000 in de leeftijd van 88 jaar.
- 27 jan. Trekking hoofdprijs termijnloterij t.b.v. restauratie Glas in loodramen van de kerk St.Petrus Banden Heer.
- 4 febr. Drumband Harmonie Heer Vooruit naar kampioenswedstrijd. 1e prijs en Nederlands Kampioen in Tweede Div.B - 1 mars.
- 22 febr Willie Castermans geïnstalleerd tot Prins Carnaval van Heer, zijn vrouw Rinnie werd prinses.
- febr. Wiel Leunissen werd uitgeroepen tot Vlootdrager 2001.
- maart Renovatie Burg. Cortenstraat tot kruispunt Weth.v.Caldenborglaan. Pand Akersteenweg 56-58 gesloopt. Pand was erg oud.
- 22 maart Jan Hoogeveen neemt afscheid als zorgmanager verzorgingshuis Providentia wegens benoeming elders.
- 22 april 16e St. Janstocht gaat niet door, afgelast wegens mond en klauwzeer
- 22 april Voltooiing restauratie Glas in loodramen kerk St.Petrus Banden.
- 1 mei Pierre Bisscheroux benoemd tot zorgmanager Providentia
- 4 mei Dodenherdenking op het Raadhuisplein gevallen WO.II organisatie; Schutterij St. Servaasbank Heer.
- 20 mei Pastoor Ed. Houben (Scharn)overleden.Na een lange slopende ziekte overleed hij in de leeftijd van 48 jaar en bijna 10 jaar priesterschap.
- 24 t/m 27 mei. Viering 50 jaar voetbalvereniging VV Scharn. Tevens uitgave van een mooi jubileumboek.
- 27 mei 10 leden van wielierclub D'n Duiker vertrekken per fiets vanuit Milaan naar San Remo.
- 1 juni Alfons Bonten benoemd tot lid van het kerkbestuur St.Petrus Banden
- 1 juni Harmonie Heer Vooruit verhuist naar "Aen de Wan" wegens opzegging van haar contract.

- 3 juni Pinksterprocessie voor zover bekend in verkorte route uitgetrokken. Slechte weersomstandigheden noopten tot inkorting van de geplande route.
- 9 juni Viering 30 jaar bestaan van het Ouderenkoor "Öuch Jônk Gewees". Deze viering werd gehouden in zaal "Bethanië".
- 10 juni Scharn viert voor de 24e keer Sjaander Broonk.
- 29 juni Meester Norbert Maussen verlaat Basisschool Joppenhof, na 37 jaar onderwijs te hebben gegeven nam hij afscheid, gaat met Vut !
- 1 juli Mgr.Soudant viert 40 jaar Priesterschap. In de parochiekerk St.Petrus Banden werd dit jubileum pontificaal gevierd. Start renovatie van de afscheidingsmuur "Sjaolberreg"- St Josefstraat
- 18 aug Bezinningshuis Bethanië gesloten. Verschillende zusters verhuizen naar elders. Achterblijvende bewoners verhuizen naar Opveld. Sjo Weerts 80 jaar lid/Instructeur van de Kon.Harm.van Heer overleden.
- 5 sept. Inwoners van Heer ontvangen het jubileumboek 150 jaar Koninklijke Harmonie van Heer. Hierin wordt de geschiedenis van dit korps beschreven.
- 7t/m9 sept. Viering 150 jaar Koninklijke Harmonie van Heer.
- 7 sept. Opvoering Hierder revue. Op een musicalachtige manier werd het ontstaan en verdere geschiedenis opgevoerd. Vele leden van Heerder zusterverenigingen verleenden hun medewerking aan deze prachtige revue!
- 8 sept. Ontvangst van het totale korps in het stadhuis van Maastricht door Burgemeester Houben
- 9 sept. Marswedstrijden van Maastrichtse Harmonieën door de straten rond het feestterrein.
- 15 sept. Lambert Hendriks een inwoner ontvangt de diakenwijding in Roermond. In 2002 hoopt hij de priesterwijding te ontvangen
- 16 sept. Heer Totaal—Zeer Speciaal werd voor de tweede maal gehouden. Een stratenfeest ten genoegen en ten bate van winkelgebied Heer. Het weer was in tegenstelling tot twee jaar geleden, buiig. Toch trok deze manifestatie ongeveer 15000 belangstellenden.

- 1 okt. Afsluiting van de Veldstraat. Wegdek, riolering, water- gas- en andere leidingen werden vernieuwd. Ook de inrichting en parkeerplaatsen werden aangepast.
- 8 okt. Pastoor Horsch van St.Petrus Banden (tevens) benoemd tot pastoor in De Heeg.
- 17 okt. 17e St.Janstocht gaat ditmaal wel door, zij het onder slechte weersomstandigheden.
- 28 okt. Harmonie Heer Vooruit neemt in Venlo deel aan het bondscours van de Limburgse Muziekbond. In de afdeling Superieur behaalt het korps o.l.v. de Spaanse dirigent Miquel Rodrigo I Tamarit een 1e prijs met 305 punten.
- 29 okt. Heer en geheel Zuid-West Limburg ontvangt zachter drinkwater. De hardheid werd teruggebracht van 22 graden Duits naar 9 graden Duits.
- Begin nov. Complex klooster Opveld verkocht aan bouwvereniging St.Servatius. Na 100 jaar is het klooster weer (niet religieus) privé bezit. De orde vestigde zich in 1902 vanuit Frankrijk in Heer.
- 25 nov. De bewoners van de Molukse woonwijk vieren dat zij vijftig jaar geleden in Nederland aankwamen. Tevens herdenken zij het feit dat 40 jaar geleden de Molukse wijk in Heer werd opgeleverd en de eerste bewoners hun intrek namen. Thans hanteren zij de naam Moetiara Maloekoe = Parel van de Molukken.
- 14 dec. Alle Nederlandse inwoners ouder dan zes jaar ontvangen een bon voor het afhalen van een Eurokit t.w.v. € 3.88 = f 8.55
- 16 dec. Heerder Mannenkoor geeft een kerstconcert in het Ontmoetingscentrum "Aen de Wan".
- 31 dec. Na vier eeuwen Nederlandse gulden verdwijnt dit betaalmiddel De Euro = € doet zijn intrede.

Stichting Heemkunde Heer
wenst iedereen een
Gelukkig en gezond 2002